

شورای نگهبان

(تاریخچه و جایگاه)

www.ketab.ir

سرشناسه:
عنوان و نام پدیدآور:
مشخصات نشر:
مشخصات ظاهری:
فروست:
شابک:
وضعیت فهرست‌نویسی:
موضوع:
شناسه افزوده:
شناسه افزوده:
رده‌بندی دیویی:
رده‌بندی دیویی:
شماره کتابشناسی ملی:

آدمی ابرقویی، علی، ۱۳۵۹
شورای نگهبان (تاریخچه و جایگاه) / تألیف علی ابرقویی، حسین عطفوف،
تهران: مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۲.
۲۶۴ ص.
مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛ حقوق سیاسی؛
۲۹.
۸۲۰۰۰ ریال: ۷-۶۸۶-۱۹-۴-۹۶۴-۹۷۸
فیفا
شورای نگهبان قانون اساسی
عطفوف، حسین، ۱۳۶۰
مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی
JQ ۱۷۸۹ / آ۵ آ۴ ۱۳۹۲
۳۲۸/۵۵۰۷۳
۳۲۹۳۲۹۶

www.ketab.ir

مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات

عنوان: سورای نگهبان (تاریخچه و جایگاه)

تألیف: دکتر علی ابرقویی - حسین عطوف

نویسنده: چاپ اول: زمستان ۱۳۹۲

شماره صفحات: ۱۰۰ قیمت: ۸۲۰۰ تومان

حروفچینی و لیتوگرافی: مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

چاپ و صحافی: چاپخانه مرکز اسناد انقلاب اسلامی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۹-۶۸۶-۷

تلفن: ۰۲۱-۹۶۴-۴۱۹-۶۸۶-۷

مقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، روبروی چاپخانه زرین اسدی، پلاک ۱۹۵۴.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی. صندوق پستی ۹۶ ۱۹۳۹۵/۳۸ تلفن: ۱۱۹۴، تلفن فکس: ۲۲۲۱۱۱۷۴

www.irdc.i.r

فهرست مطالب

۱۵.....	مناسبت
۱۷.....	پیشگفتار
	فصل اول:
۲۳.....	سیر تاریخی پیدایش داد و بر مصوبات قوهی مقننه در ایران
۲۵.....	مبحث اول: سیر تدوین اصل سوم قانون اساسی مشروطیت (اصل طراز)
۲۶.....	گفتار اول: سیر تدوین اصل طراز
۳۰.....	گفتار دوم: موجبات و زمینه‌های تدوین سیر اصل طراز
۳۳.....	گفتار سوم: بررسی اصل طراز
۳۳.....	بند اول: دیدگاه موافقان
۳۴.....	بند دوم: دیدگاه مخالفان
۳۵.....	گفتار چهارم: اصل طراز و ایرادات وارده
۳۶.....	گفتار پنجم: دلایل شکست اصل طراز
۳۸.....	مبحث دوم: مذاکرات مجلس و شورای بازنگری در بررسی نهایی اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (اصول مربوط به شکل‌گیری شورای نگهبان)
۳۸.....	گفتار اول: مذاکرات مجلس در بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۳۸.....	طرح تصویب اصل هفتاد و هفتم گروه بررسی اصول (اصل نود و یکم)
۴۲.....	طرح تصویب اصل ۱/هفتاد و هفتم گروه بررسی اصول (اصل نود و سوم)
۴۳.....	طرح و تصویب اصل هفتاد و هشتم گروه بررسی اصول (اصل نود و چهارم)
۴۴.....	طرح و تصویب اصل هفتاد و نهم گروه بررسی اصول (اصل نود و پنجم)

- طرح و تصویب اصل هشتادم گروه بررسی اصول (اصل نود و هشتم)..... ۴۵
- طرح و تصویب اصل هشتاد و یکم گروه بررسی اصول (اصل نود و هفتم)..... ۴۵
- طرح و تصویب اصل یک/هشتاد و سوم (اصل نود و هشتم)..... ۴۶
- طرح و تصویب اصل هشتاد و دوم گروه بررسی اصول (اصل نود و نهم)..... ۴۷
- گفتار دوم: مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران..... ۴۷
- الف) اصل نود و یکم قانون اساسی..... ۴۹
- ب) نحوه انتخاب اعضا..... ۵۱
- ساختار شورای نگهبان..... ۵۱
- مبحث اول: قضای شورای نگهبان..... ۵۴
- گفتار اول: اعضا..... ۵۵
- الف) فقه..... ۵۶
- ب) نحوه انتخاب اعضا..... ۵۷
- گفتار دوم: حقوق دانان..... ۵۸
- بند اول: معرفی از سوم..... قوه قضائیه..... ۵۹
- بند دوم: انتخاب توسط مجلس شورای اسلامی..... ۶۰
- مبحث دوم: شرایط اعضای شورای نگهبان..... ۶۰
- گفتار اول: فقه و شرایط آنها..... ۶۰
- بند اول: فقاها..... ۶۰
- بند دوم: عدالت..... ۶۱
- بند سوم: آگاهی به مقتضیات زمان..... ۶۲
- بند چهارم: منتخب ولی فقیه باشند..... ۶۳
- گفتار دوم: حقوق دانان و شرایط آنها..... ۶۴
- بند اول: حقوق دان بودن..... ۶۴
- بند دوم: مسلمان بودن..... ۶۶
- گفتار سوم: شرایط مترتب بر موقعیت اعضای شورا (شرایط مشترک)..... ۶۷
- بند اول: منع جمع عضویت در شورا با سایر مشاغل حکومتی و دولتی..... ۶۸

بند دوم: منع وابستگی مؤثر اعضای شورا به احزاب و گروه‌های سیاسی.....	۶۹
مبحث سوم: دوره‌ی مأموریت در شورا.....	۷۰
گفتار اول: مدت عضویت در شورا.....	۷۰
گفتار دوم: پایان یافتن عضویت در شورا.....	۷۱
مبحث چهارم: سازمان اداری شورای نگهبان.....	۷۲
گفتار اول: مدت عضویت اعضای شورا.....	۷۲
گفتار دوم: اداره‌ی شورای نگهبان.....	۷۲
بند اول: تشکیلات اداری.....	۷۲
بند دوم: سیاست شورا.....	۷۳
بند سوم: اداره‌ی جلسات شورا.....	۷۴
گفتار سوم: دوره‌ی اعضای شورا در مجلس.....	۷۵

فصل سوم:

وظایف و کارویژه‌های شورای نگهبان.....	۷۷
مبحث اول: کنترل قوانین.....	۷۹
گفتار اول: مبانی و مفاهیم.....	۷۹
گفتار دوم: کنترل قانونی.....	۸۰
بند اول: روش کنترل قضایی.....	۸۰
کنترل قوانین در کشور آمریکا.....	۸۲
بند دوم: روش کنترل سیاسی.....	۸۴
کنترل قوانین در کشور فرانسه.....	۸۵
گفتار سوم: کنترل شرعی و قانونی.....	۸۷
الف) ضرورت ارسال کلیه‌ی مصوبات به شورای نگهبان.....	۸۸
ب) تکلیف شورای نگهبان در خصوص کنترل قوانین.....	۸۸
مبحث دوم: تفسیر قانون اساسی.....	۹۰
گفتار اول: مبانی و مفاهیم.....	۹۱
گفتار دوم: شیوه‌های تفسیر.....	۹۲

- ۹۲..... بند اول: تفسیر لفظی تحلیلی
- ۹۵..... بند دوم: تفسیر تاریخی یا کشف قصد قانونگذار
- ۹۷..... بند سوم: تحقیق علمی آزاد
- ۹۹..... روش تفسیر قانون اساسی
- ۱۰۱..... گفتار سوم: مرجع تفسیر
- ۱۰۳..... گفتار چهارم: آیین تفسیر
- ۱۰۳..... بند اول: تشخیص مواردی که نیاز به تفسیر دارند
- ۱۰۵..... بند دوم: استفسار
- ۱۰۶..... بند سوم: انجام تفسیر
- ۱۰۷..... بند چهارم: انتشار تفسیر
- ۱۱۰..... گفتار پنجم: تفسیر قانون اساسی در کشورهای دیگر
- ۱۱۱..... بند اول: تفسیر قانون اساسی در فرانسه
- ۱۱۱..... بند دوم: تفسیر قانون اساسی در ایالات متحده آمریکا
- ۱۱۱..... مبحث سوم: نظارت بر انتخابات
- ۱۱۲..... گفتار اول: مبانی و مفاهیم
- ۱۱۳..... گفتار دوم: ضرورت نظارت
- ۱۱۵..... گفتار سوم: مرجع نظارت
- ۱۱۵..... گفتار چهارم: مراحل نظارت
- ۱۱۶..... بند اول: نظارت بر صلاحیت داوطلبان
- ۱۱۶..... ۱- داوطلبان مجلس خبرگان
- ۱۱۷..... ۲- داوطلبان ریاست جمهوری
- ۱۱۸..... ۳- داوطلبان مجلس شورای اسلامی
- ۱۲۰..... بند دوم: نظارت بر جریان انتخابات
- ۱۲۰..... ۱- نظارت بر جریان انتخابات خبرگان
- ۱۲۱..... ۲- نظارت بر جریان انتخابات ریاست جمهوری
- ۱۲۱..... ۳- نظارت بر جریان انتخابات مجلس شورای اسلامی
- ۱۲۲..... بند سوم: رسیدگی به شکایات انتخاباتی

- ۱- انتخابات مجلس خبرگان ۱۲۲
- ۲- انتخابات ریاست جمهوری ۱۲۳
- ۳- انتخابات مجلس شورای اسلامی ۱۲۳
- بند چهارم: در صدور اعتبارنامه‌ی منتخبین ۱۲۵
- گفتار چهارم: انواع نظارت ۱۲۵
- بند اول: نظارت اطلاعاتی یا استطلاعی ۱۲۶
- بند دوم: نظارت استصوابی ۱۲۶
- گفتار پنجم: نظارت شورای نگهبان بر انتخابات: استطلاعی یا استصوابی؟ ۱۲۷
- نظارت میان‌دستان و مخالفان نظارت استصوابی شورای نگهبان ۱۲۸
- گفتار ششم: نظارت بر انتخابات در کشورهای دیگر ۱۴۲
- بند نهم: نظارت بر انتخابات در کشور فرانسه ۱۴۲
- ۱- نظارت بر انتخابات نمایندگان پارلمان فرانسه ۱۴۳
- ۲- نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری فرانسه ۱۴۴
- بند دهم: نظارت بر انتخابات الازتخاباتی آمریکا ۱۴۵
- ضمائم ۱۴۷
- ضمیمه‌ی شماره یک: اهم استفساریه‌ها و نظرسنجی‌ها و مشورتی و تذکرات
 ارشادی و قانونی شورای نگهبان در خصوص اصول قانون اساسی ۱۴۹
- اهم نظریه‌های تفسیری ۱۵۰
- (۱) لزوم انتشار مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی از طریق رایج و روزنامه‌ی
 رسمی ۱۵۰
- (۲) عدم ممنوعیت ثبت شعب شرکت‌های خارجی در ایران ۱۵۱
- (۳) نحوه‌ی رأی‌گیری شورای نگهبان جهت اعلام مغایرت یا عدم مغایرت مصوبات
 مجلس با قانون اساسی ۱۵۲
- (۴) ممنوعیت ورود افراد دارای گرایش‌ها و عقاید مارکسیستی و ضد اسلامی به مجلس
 شورای اسلامی ۱۵۳

- ۵) تصویب عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی در مجلس شورای اسلامی ۱۵۴
- ۶) استعفای نماینده‌ی مجلس جهت قبول شغل رسمی دولتی ۱۵۴
- ۷) دفتر همکاری‌های مردم با نمایندگان ۱۵۵
- ۸) استخدام کارشناسان خارجی ۱۵۷
- ۹) اهمیت مصونیت نمایندگان در استعلام سوابق آنها ۱۵۷
- ۱۰) امضای قرارداد با شرکت‌های خصوصی خارجی ۱۵۸
- ۱۱) عدم شمول اصل هفتاد و هفتم نسبت به انعقاد قرارداد شرکت‌ها و مؤسسات دولتی ۱۵۹
- ۱۲) شکایت واحد بازرسی ویژه در دفتر ریاست جمهوری ۱۶۰
- ۱۳) حدود اختیارات سازمان بازرسی کل کشور ۱۶۱
- ۱۴) وظایف نمایندگان ۱۶۱
- ۱۵) تصویب عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی ۱۶۳
- ۱۶) تعیین وظایف خاص، نظام و تعیین حدود آن ۱۶۴
- ۱۹) قرارداد بین‌المللی ۱۶۴
- ۲۰) تشخیص مغایرت یا انطباق فرین با مواظبات اسلامی ۱۶۵
- ۲۲) اظهارات رئیس‌جمهوری و نخست‌وزیر در مجلس شورای اسلامی ۱۶۶
- ۲۴) انفصال قاضی ۱۶۸
- ۲۵) نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ۱۶۹
- ۲۶) مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۷۰
- ۲۷) تفسیر قوانین عادی ۱۷۲
- ۲۸) لزوم تقدیم بودجه‌ی سالانه‌ی کل کشور و متمم و اصلاحات آن ۱۷۳
- ۲۹) حدود صلاحیت دیوان محاسبات کل کشور ۱۷۴
- ۳۰) وظیفه‌ی دولت از زمان پایان یافتن دوره‌ی ریاست‌جمهوری تا هنگام استقرار دولت جدید ۱۷۶
- ۳۱) بودجه‌ی سالانه‌ی کشور ۱۷۷
- ۳۲) نظارت مستقیم مقام رهبری بر صدا و سیما ۱۷۸

- ۱۷۹ موارد ارتکاب اعمال مجرمانه توسط نمایندگان مجلس شورای اسلامی
- ۱۸۸ اهم نظریات مشورتی:
- ۱) تکالیف رئیس جمهور پس اتمام دوره ریاست جمهور تا تعیین دولت جدید..... ۱۸۸
- ۲) موافقت نامه های پیش از انقلاب..... ۱۸۸
- ۳) تأسیس مؤسسات اعتباری..... ۱۸۹
- ۴) همتایی شورای نگهبان با مجالس سنا در سایر کشورها..... ۱۹۱
- ۱) تحلیل اصل یکصد و سی و نهم نسبت به اموال شرکت های دولتی..... ۱۹۳
- ۱) احکامات و ارشادات..... ۱۹۴
- ۱) تذکر اسلامی نخست وزیر مبنی بر ارائه لوایح مطابق با موازین اسلام جهت رفع نیازهای جامعه به مجلس شورای اسلامی..... ۱۹۴
- ۲) نظریه و تذکره مخصوص طرح قانونی راجع به تفسیر اصل یا اصولی از قانون اساسی..... ۱۹۶
- ۳) تذکر در خصوص برگزاری لایحه بودجه کل کشور در مجلس شورای اسلامی جهت رفع ایرادات..... ۱۹۷
- ۴) تذکر به ریاست جمهوری وقت در خصوص مغایرت مصوبه هیئت وزیران با قانون اساسی..... ۲۰۰
- ۵) تذکر به رئیس جمهور در خصوص معاینه انتصاب رئیس سازمان بازرسی کل کشور به امر بازرسی انتخابات مجلس شورای اسلامی..... ۲۰۱
- ۶) تذکر در خصوص چگونگی اجرای اصل یکصد و دوازدهم قانون اساسی..... ۲۰۲
- ۲۰۳ ضمیمه شماره دوم: اعضای شورای نگهبان از بدو تأسیس کنونی
- ۲۴۳ کتابنامه
- ۲۴۹ نمایه

www.ketab.ir

نظام‌های سیاسی دارای قانون اساسی، برای حفاظت از اصول بنیادی خود، سازوکارهایی را پیش می‌نمایند تا در جریان فرایندهای سیاسی، ارکان و مبانی مورد نظر مؤسسان نظام، که در قانون اساسی تبلور می‌یابد، مورد غفلت قرار نگیرد. یکی از این سازوکارها، طرحی نهادی است که وظیفه‌ی ذاتی آن حفاظت از قانون اساسی باشد. در جمهوریت اسلامی ایران، شورای نگهبان جایگاه نهاد مذکور را برعهده دارد. در کشورهای دیگر چون فرانسه، آمریکا نیز نهادهایی مشابه با شورای نگهبان پیش‌بینی شده‌اند.

قانون اساسی، قانون مادر در هر کشور مبنای و اساس تمامی تصمیم‌گیری‌ها و تأسیس نهادهای هر نظام سیاسی محسوب می‌گردد. لذا هیچ تصمیمی نباید در مخالفت و تضاد با آن اتخاذ شود. شورای نگهبان در نظام جمهوری اسلامی، ضامن اجرایی شدن این دیدگاه است.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، حکومت ایران را بر اساسی برپایه‌ی ایمان به‌خدا، اعتقاد به نبوت، امامت، عدالت و معاد معرفی می‌کند. به دنبال آن ساختاری پیش‌بینی می‌شود تا از هرگونه انحراف از موازین اسلامی در حین رون‌گذاری جلوگیری کرده و مانع تصویب و اجرایی قوانین مغایر با شرع شود. بدین ترتیب در نظام جمهوری اسلامی ایران، طبق اصول مختلف قانون اساسی از جمله اصول چهارم، هفتم و دوم، نود و یکم، نود و سوم و نود و چهارم، شورای نگهبان قانون اساسی مسئول تطبیق مصوبات مجلس شورای اسلامی با شرع و قانون اساسی می‌باشد.

جایگاه و اعتبار ویژه شورای نگهبان به گونه‌ای است که براساس اصل نود و سوم قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد. بنابراین نهاد مذکور ضامن اجرا و پایبندی به احکام و موازین اسلام و قانون اساسی به شمار می‌آید و تمام وظایف قانونی آن اعم از نظارت بر مصوبات مجلس شورای اسلامی، نظارت بر انتخابات‌های مختلف و تفسیر قانون اساسی در راستای هر وظیفه‌ی ذاتی و مبنایی «نگهبانی» از نظام جمهوری اسلامی است.

در این کتاب مؤلفان محترم با بررسی تاریخچه‌ی شورای نگهبان، جایگاه آن را در نظام جمهوری اسلامی ایران بررسی کرده‌اند. ضمن تشکر از زحمات آنها، از تلاش‌های باظراف علمی اثر: آقایان دکتر اکبر اشرفی، علی کردی، دکتر میرحواس احمدزاده، و ... در این باره محترم در مؤسسه‌ی فرهنگی هنری و انتشارات قدردانی می‌شود.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی

بشگفتار

این بر طول تاریخ، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است و هریک از اقوام و ملل فراخور حال خود از آن بهره جسته و بدان تمسک کرده‌اند؛ عده‌ای تنها آن را در شخصی آئین و بدی‌ترین شئون زندگی خود وارد کرده و عده‌ای نیز فراتر رفته و در جوانب اجتماعی بدنه خود، دخیل کرده‌اند. اما در این میان عده‌ای نیز پا را بسیار فراتر گذاشته و جایگاه رسمی برای دین و مکتب در نظر گرفته‌اند؛ بدین نحو که نه تنها آن را در تمام شئون بدنه خود به کار گرفته‌اند، بلکه تمامی جوانب و کارکردهای خود را تحت الشعاع آن قرار داده و زندگی فردی، اجتماعی، سیاسی، اجتماعی خود را در سایه‌ی دین بنا کرده‌اند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران، جایگاه، نقش و کارکرد دین در اداره‌ی حکومت به‌طور وسیعی مورد نظر قرار گرفت. در آغاز امر عده‌ای که مخالف تلفیق دین با سیاست و حکومت بودند معتقد بودند ورود دین در حوزه‌ی سیاست، قابلیت را به دنبال نخواهد داشت؛ لذا تبدیل به ورود دین و شرع به حوزه‌ی حکومت نداشتند. اما از آنجا که هدف پایه‌گذاران نظام اسلامی در ایران، اسلامی‌شدن نظام و ظهور شریعت در تمام شئون زندگی بود، این دیدگاه را نسبت به دین نمی‌پذیرفتند. آنها معتقد بودند که دین و سیاست و به عبارت دیگر دین و حکومت، دو امر جدایی‌ناپذیر و تفکیک‌نشدنی در نظام مکتبی ما هستند. اینان نیز همچون مرحوم مدرس بر این باور بودند که «دیانت ما عین سیاست ما و سیاست ما عین دیانت ماست»، لذا پایه‌های حکومتی خود را بر سیاست و دین و شرع بنا

ساختند.

این زمینه‌ی ذهنی و اعتقاد قلبی، متولیان نظام جمهوری اسلامی را بر آن داشت تا به شکل ویژه‌ای دین را وارد شئون حکومت کرده و به عبارتی بهتر حکومت خود را برپایه‌ی شرع مقدس اسلام بنا سازند و برای جلوگیری از هرگونه مغایرتی بین شرع و قوانین موضوعه دست به ایجاد نهادی ناظر به نام «شورای نگهبان» بزنند. در همین اساسی جمهوری اسلامی ایران به صراحت بیان شده که جمهوری اسلامی، نامی است که برپایه‌ی ایمان به خدا، معاد، عدل الهی و امامت بنا شده است.^۱ پس ضروری است در قانون مذکور ساختاری پیش‌بینی شود تا از هرگونه انحراف که در حین قانون‌گذاری در نهاد واضع قانون ممکن است رخ دهد، جلوگیری کند.

به علاوه، چون کسی که مبنا و اساس نظام و ساختار سیاسی حکومت محسوب می‌گردد، از جایگاه بی‌برخسار است که بر تمامی نهادهای حکومتی سایه افکننده است و از شأن و منزلت برخوردار است که هیچ تصمیمی را یارای مخالفت و تضاد با آن نیست و هرگونه تصمیم غیر از آن بی‌اثر است؛ اما برای تضمین ضمانت‌اجرائی ضروری است نهادی وجود داشته باشد تا با اختیار ویژه و خاصی که به او واگذار شده از تصویب هرگونه قانون مغایر با اصول اساسی جلوگیری کند. شورای نگهبان در نظام جمهوری اسلامی دارای چنین شأنی است. لذا هیچ مصوبه‌ای تا به تأیید شورا نرسد و عدم مغایرت آن با شرع و اصول اساسی از سوی شورا احراز نشود، قابلیت اجرا نخواهد داشت.

جایگاه و اعتبار ویژه‌ی شورای نگهبان به اندازه‌ای است که بر اساس اصل نود و سوم قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی بدون شورای نگهبان از قانون‌گذاری محروم است. قابل ذکر است که با توجه به جایگاه خاص این نهاد در نظام سیاسی ایران، نسبت به وظیفه و عملکرد این نهاد دو رویکرد کاملاً متضاد وجود دارد: عده‌ای در مخالفت

۱. اصل دوم قانون اساسی

با عملکرد آن و عده‌ای نیز در مقام دفاع از این نهاد برآمده‌اند.

آنچه در وهله‌ی اول ضروری می‌نماید و در نظام‌های حقوقی دنیا نیز پذیرفته شده است، وجود یک نهاد ناظر جهت نظارت و کنترل عملکرد قوه‌ی قانونگذار است. این نهاد بایستی از چنان قدرت نظارتی بر مصوبات قوه‌ی قانونگذار برخوردار باشد که بتواند به نحوی ضمانت اجرای پایبندی به احکام و دستورات شرع مقدس و قانون اسلام قرار گیرد. شورای نگهبان پاسدار احکام اسلام و قانون اساسی در نظام جمهوری اسلامی ایران است، لذا جایگاه ضرورت وجود نهاد نگهبان در نظام مکتبی و توریستی را می‌توان به دلایل زیر روشن نمود:

۱- اسلامی بودن نظام سیاسی: اسلامی بودن نظام سیاسی در جمهوری اسلامی ایران بدین معنی است که تمامی قوانین و مقررات بایستی با موازین اسلامی مطابقت داشته باشد و لذا برای هر گنجی از هر گونه انحراف و یا تخطی از احکام اسلامی در امر قانون‌گذاری ضرورت وجود نهادی که عهده‌دار تشخیص اسلامی بودن قوانین باشد غیرقابل اجتناب است.

همچنین نظر به اختلاف در دیدگاه‌های مختلف فقهی و به دنبال آن تفرق آراء و استنباط‌های قضات درباره‌ی مسائل فقهی و حقوقی وجود یک نهاد متمرکز که مرجع رسیدگی به آراء و مصوبات مجلس از جهت عدم تعارض آن با احکام اسلامی باشد نیز ضروری به نظر می‌رسد از این طریق از هرگونه هرج و مرجع ابراز نظرات فقهی جلوگیری شود.

۲- جایگاه رهبری: در نظام جمهوری اسلامی ایران براساس اصل ولایت مآب و هفتم قانون اساسی، قوای سه‌گانه، زیر نظر ولایت مطلقه‌ی امر و امام امت عمل می‌کنند که معنی این نوع ولایت و رهبری، نظارت ولی فقیه بر هر سه قوه است؛ لذا قوه‌ی مقننه نیز نیازمند نهادی است تا به واسطه‌ی او این نظارت صورت پذیرد.

شیوه‌ی نظارت رهبری و ولایت فقیه در قانون اساسی در قالب‌های قانونی خاص پیش‌بینی شده است. تعیین فقهای شورای نگهبان که از وظایف و اختیارات رهبری است در حقیقت مبین حضور مؤثر مقام رهبری و ولایت فقیه در قوه‌ی مقننه و کلیه‌ی

مراکزی است که به نحوی در تصویب قوانین و مقررات کشور مؤثرند.

۳- اصل حاکم بر اطلاق و عموم قانون اساسی: در اصل دوم قانون اساسی ایران به اصل اعتقادی امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلامی که از پایه‌های ایدئولوژیک نظام جمهوری اسلامی ایران است، پرداخته شده و این اصل مبنی بر خط مشی زیر تبیین شده است:

الف) اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط براساس کتاب و سنت معصومین (پیغمبر اسلام)؛

ب) استفاد از علوم و فنون و تجارب پیشرفته‌ی بشری؛

ج) نفاذ هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، قسط و عدل و استقلال سیاسی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی.

بنابراین همواره سخن آن است که بر اطلاق یا عموم اصول قانون اساسی در رابطه با برآوردن کلیه نیازهای جامعه تغییر موضوعات و دگرگونی روابط و یا امور دیگری که به نحوی در تطبیق احکام اسلام می‌تواند مؤثر باشد دچار اشکال گردد. لذا بعد از به ثمر نشستن انقلاب اسلامی، ضرورت تأسیس نهادی که ناظر بر این تطبیق، همراه با اجتهاد مستمر و هماهنگ با علوم و تجارب روز باشد، احساس می‌شد. البته باید خاطر نشان کرد منظور از این تطبیق این نیست که احکام اسلام با تحولات جدید و پیشرفت‌های علمی و تکنیکی دچار وقفه یا تغییر گردد بلکه منظور از اجتهاد و فقه پویا آن است که وقتی بر اثر بهره‌گیری از علم، تکنیک و تجربه‌ی بشری، جامعه تحول بنیادین می‌یابد، تطبیق بخشی از احکام اسلام با شرایط جدید شکل تازه‌ای به خود می‌گیرد. به عبارت دیگر، فقه پویا به معنای به‌کارگیری اجتهاد در منابع اصیل و معتبر شرعی بعد از بررسی ابعاد و ویژگی‌های موضوعات و سنجیدن ابعاد قضایا برای استنباط احکام است.

با توجه به نکات فوق، آنچه از اصل دوم قانون اساسی به وضوح برمی‌آید، ضرورت وجود نهاد نگهبانی است که بر تطبیق قوانین با احکام اسلام نظارت داشته

باشد.

۴- ضرورت حراست از قانون اساسی: قوانین عادی و مصوبات مجلس شورای اسلامی بر اساس اصل هفتاد و یکم و هفتاد و دوم قانون اساسی باید در حدود مقرر در قانون اساسی باشد و نمی‌تواند با قانون اساسی مغایرت داشته باشد. مسئولیت این تشخیص را نمی‌توان برعهده‌ی هیچ‌یک از قوای سه‌گانه گذاشت؛ چرا که قوه‌ی مقننه، خود واضع قانون است و از طرفی براساس اصل تفکیک قوانین سپردن این وظیفه به قوای دیگر نیز مقدور نبوده، چه بسا این دو قوه تشخیص لازم برای این کار نداشته باشند.

این پژوهش در سه فصل به بررسی تاریخچه و جایگاه شورای نگهبان پرداخته است. در فصل اول به بررسی تاریخی نهادی ناظر بر مصوبات قوه‌ی مقننه در ایران بررسی شده است که در ایران نشأ شده و پیدایش این نهاد به تدوین اصل دوم قانون اساسی مشروطیت که به اصل طرف معرفت است برمی‌گردد. در فصل دوم ساختار شورای نگهبان، اعضا و شرایط آنها مورد توجه قرار گرفته است و فصل سوم به وظایف و کارویژه‌های شورای نگهبان (کنترل قوانین، تفسیر قانون اساسی و نظارت بر انتخابات) و مقایسه‌ی آن با دو کشور آمریکا و فرانسه پرداخته است.

WWW.Ketab.ir